

ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Τοῦ κ. ΑΝΤ. ΧΑΤΖΗΝΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΡΟΔΙΟΣ
(1862)

Μία συνομιλία με τὸν ἀειθαλῆ συνθέτη

Νοσταλγία καὶ συγκίνηση. Εἶναι τὰ δύο συναισθηματὰ πού δοκιμάζει κανεὶς διαρκῶς ἔντονα, ὅταν ἐξαισθάνεται τὸν κ. Δημήτρη Ρόδιο καὶ τὸν ἀκούει νὰ ἀφηγείται.

Ἔχει συμπληρώσει μὲ τὸν ἄριστον του καὶ δὲν εἶχε οὐσιαστικὰ ἀλλάξει. Μόνον τὰ ἄλλοτε ξανθὰ του μαλλιά καὶ τὸ ἐπίσης ξανθὸ ὑπογόνειό του, εἶναι κατάλευκα. Κι' ἂν ἐξαιρέσουμε τὴ κόπια, ἐλαφρότατη βαρκοῦσα του. Κατὰ τὰ ἄλλα, εἶνε ὁ Ρόδιος τῆς παλαιᾶς καλῆς ἐποχῆς. Μᾶλλον κοντός, μὲ δύο παιχιδιάρικα ζωηρὰ μάτια, μὲ τὸ ἀγαθότατο βλέμμα του, τὸ μιλίχιου χαμόγελό του,—κάθε ἄλλο παρά προσηγοιῶτό ἀπὸ λόγου εὐγενείας—καὶ μὲ τὴ φωνή του, πού διατηρεῖται ἀκόμη. Εἶναι ὁ Ρόδιος πού διαβάσει χωρὶς γυαλιὰ καὶ διαβέβαι μὲν ἀπάντην μνήμη, γιὰ τὴν ὁποία πρώτη-πρῶτῃ ἐκπληροῦται ἡ σεβαστὴ κι' ἀγαπημένη του σύζυγος.

Ἄπλως, ἀπείριστος, πρόθυμος, καλόβολος, μὲ ὑποδέχεται μῆσα στὸ δωμάτιό του, πού εἶναι γεμάτο ἀπὸ φωτογραφίες, ἀναμνηστικὰ δελτάρια, καὶ προσφιλεῖς φωτογραφίες:

Μὰ πὸ πολύ προκαλεῖ ἐντόπιση, μὴ ἐξίληνη σκαλιότη κορινθία, πού εἶναι ψηλὰ πάνω ἀπὸ τὸ κρεβάτι του, καὶ πού μέσα σ' αὐτὴ εἶναι τοποθετημένα τὰ στέφανα τοῦ γάμου του, καθῶς καὶ τὸ τιμητικὸ Δίπλωμα, πού τοῦ ἀπένευμε ἡ Ἀκαδημία.

Τὸν βρίσκω ἐνθουσιασμένο ἀπὸ ἕνα γράμμα, πού του ἐπέστειλε ὁ διάσημος βαθύφωνος μας Μοσχονῶς ἀπὸ τὴν Ἀμερική. Ὁ ἐκλεκτός αὐτὸς καλλιτέχνης, τοῦ ἐκδηλώνει ὄλον τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη του, τὸν πληροφοροῦν ὅτι τραγουδᾷ τὶς συνθέσεις του στὴν Ἀμερική, καὶ τοῦ ζητᾷ νὰ τοῦ στείλῃ κι' ἄλλα τραγούδια. Ὁ θαυλερώτατος πρῶτος τῆς ἡλίου παύλ συγγραμμεῖνος ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ Μοσχονῶ.

Τοῦ ἐξηγῶ τὸ σκοπὸ τῆς ἐπισκέψεώς μου.

—Εὐχαρίστως, μοῦ ἀπαντᾷ ἀπλᾶ, ξέρετε, δὲν θέλω καὶ δὲν ἐπιβίωσα ποτὲ τὴ διαφήμισή μου. Εἶναι κάτι πού δὲν μοῦ πηγαίνει. Ὅχι μόνον τώρα, ἀλλὰ πάντοτε.

—Δὲν πρόκειται ὅμως γιὰ σᾶς, ἀλλὰ γιὰ τὸ ἔργο σας. Τὸ ἔργο πού εἶχε πάρει πᾶ ἑλληνικὸ κι, ἀκόμα ἐθνικὸ χαρακτήρα.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΤΟΥ ΒΗΜΑΤΑ.

Τὸ ἐπιχείρημά μου τοῦ ἀφαιρεῖ τὴ διάθεσή γιὰ μὴ ἀδύνατον ἐνδεχομένη ἄρνηση.

—Ἔστω. Θὰ μπορούσα νὰ σᾶς πῶ:

—Πέστε μου πῶς ἔγινε κι' ἐπιδοθήκατε στὴ μουσική, ἀφοῦ—ἂν δὲν κάνω λάθος εἰσαστὸ δικηγόρος.

Στὴ στιγμή, βάζει σ' ἐνέργεια τὴ μνήμη του.

Θὰ ἤμουν 9 ἢ 10 ἐτῶν παιδάκι καὶ πηγαίνα στὸ Σχολεῖο τοῦ Παν. Ραζβί, -αὐτὸ πού σᾶς λέω ἔγινε αὐτὸ 1872....

—Ὅτε εἰσθε 86 ἐτῶν; Ἦν ὡν ῥωτῶ χτυπάσατε μὲ τὰ δάχτυλά μου τὸ ἐξόλινο τραπέζι πού εἶναι δίπλα μου.

—Συμπληρωμένα. Γεννήθηκα στίς 4 Δεκεμβρίου τοῦ

1862.... Μία μέρα λοιπὸν ἦρθε στὸ σχολεῖο μας ἕνας κύριος καὶ κάτι εἶπε στὸ Διευθυντὴ μας.

Ποῖός ἦταν;

—Ὁ Ἄλλεξανδρὸς Καντακουζηνός, ὁ σφόδς καὶ δυναμικός ἐκείνος ἄνθρωπος τῆς μουσικῆς. Ἐφήγηον στὸ Ραζβί, ὅτι ἦρθε ἀπὸ τὴ Ὀδησσό, ἀπ' αὐτοῦ τὸν κάλεσε ἡ Βασίλισσα Ὀλγα, ἡ ὁποία τοῦ ἀνέθεσε νὰ σχηματίσῃ ἕναν ἐκκλησιαστικὸ χορὸ γιὰ τὸ παρεκκλήσιο τῶν Ἀνακτόρων. Ὁ Καντακουζηνός ἤθελε νὰ καταρτίσει μικτὸ χορὸ, πού ν' ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄνδρες καὶ παιδιὰ. Μεταξὺ τῶν παιδιῶν πού ἐδιάλεξε ἤμουν κι' ἐγώ! Ἀρχίσαμε τὰ μαθήματα καὶ τίς δοκιμὲς καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγους μῆνες ἡ Βασίλισσα Ὀλγα, ἄκουσε κατενθουσιασμένη τὴ χωροδία μας. Ἀνάμεσα στὰ μέλη της ἦσαν κι' ὁ Γιάννης Ἀποστόλου, ὁ Κ. Θεανόπουλος, ὁ Χρήστος Στρομπούλης, ὁ Νίκος Ζαχαριάδης, ὁ Θεμιστοκλῆς Πολυκράτης, ὁ Φέρμας, ὁ Λαουζόπουλος, ὁ Βαλέτας.... Ὅλοι αὐτοὶ δὲν ζοῦν πιά.... μόνον ἐγὼ ζῶ....

Ἦν ὡν ῥωτῶ γιὰ τὸ ὄνομα, γιὰ νὰ μάθω βιοβίω, στὴν τάξη πού Καθηγητοῦ Ἄλλεξ. Δεκαετῆς ἡ δεκαετῆς ἐτῶν ἐπῆρα τὸ δῖπλωμά μου καὶ ἄμεσως γράφτηκα στὴν τάξη τῶν τραγουδιῶν, μὲ καθηγητὴ τὸν Σταγκαπιάνο. Τότε ἦρθε καὶ ὁ Ναπολέων Λαμπέλης ἀπὸ τὴν Κέρκυρα.

—Πᾶρατὰ δῖπλωμα;

—Βεβαίως.

—Δύο λοιπὸν δῖπλωματα.

—Τρία. Γιατί, ἐν τῷ μεταξύ εἶχα ἔγγραφή καὶ στὸ Πανεπιστήμιο καὶ πῆρα τὸ δῖπλωμά μου στὰ νομικὰ.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΟΥ ΔΡΑΣΗ.

—Καὶ τότε φυσικὰ θ' ἀφήσατε τὴ μουσική.

Ἦν ὡν ῥωτῶ γιὰ τὸν ἄριστον πόνον.

—Ναί, προσωρινῶς ὅμως. Ὁ πατέρας μου, ἀρχιτέκτων, ἦταν ἄρκετὰ εὐπορὸς. Δὲν εἶχα ἄμεση ἀνάγκη νὰ ἐργασθῶ. Αἰσθανόμουν μέσα μου τὴ φλόγα τῆς τέχνης νὰ μὲ καίη καὶ τοῦ ζήτησα νὰ μ' ἀφήσῃ νὰ ἐπιδοθῶ στὴ μουσική. Μοῦ ἀρνήθηκε, καὶ μάλιστα μὲ πρόσταξε ν' ἀφοσιωθῶ στὴν ἐπιστήμη μου. Αὐτὸ ἦταν γιὰ μὲνα ἐρασιματικὴ διατήρησις. Ἔτσι, διετέλεσα ἐπὶ 10 χρόνια ἐνεργὸς δικηγόρος. Κι' ἴσως νὰ ἐξακολουθοῦσα ἂν δὲν ἐρχόταν τότε, ἀπὸ τὴν Ἀμερική, ὁ ἀειθαλῆς μου: αὐτὸ συνέβη στὰ 1898. Θὰ κάμουμε—μοῦ εἶπε—ἐργαστάσιο. Ἐσὺ θὰ εἶσαι ὁ νοῦς καὶ ἐγὼ ἡ δουλειὰ. Ἔτσι κι' ἔγινε. Κάμαμε τὸ ἐργαστάσιο τῆς ὁδοῦ Βουλῆς, ἀπάντην ἀπὸ τὸ παλιὸ Πρακτικὸ Λύκειο, καὶ συγκεντρώσαμε ἐκεῖ ὅτι ἐκλεκτὸ καὶ καλλιτεχνικὸ διέθετε τότε ἡ Ἀθήνα. Ἔργα ζωγραφικὰ, γλυπτικὰ, διακοσμῆσεις κλπ. Εἶχε γίνει τὸ καλλιτεχνικὸ κέντρο τῶν τόπων. Μὰ, τώρα.... τώρα τὸ γκρέμισαν. Τὸ γκρέμισαν ὕστερα ἀπὸ 50 χρόνια ἐργασίας! Ἐργαζομαι γι' αὐτὸ κι' ὁ Σπύρος Μελάς. Τὸ διαβάσατε;

Ὁ πόνος του ἦταν φανερός Ἦταν ὁ ἴδιος πόνος πού εἶχε δοκιμάσει κι' ἡ Μαρίκα Κοτοπούλη, ὅταν εἶπε νὰ γκρεμίσουν ἐπὶ θεᾶτρό της τῆς Παλαιᾶς Ὀμονίας. Κι' εἶναι ἀνάλογοι κι' ὁ δικὸς μὲς πόνος, πού, παιδιὰ ἀκόμη, σταματοῦσαμε καὶ χαζούσαμε ὡρες στὴ μεγάλη του προθήκη.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ.

— Έν τῷ μεταῶ, συνεχίζει ἀκούρατος ὁ κ. Ρόδιος, εἶχα ἀφοσιωθῆ στίς συνθέσεις μου, στή μουσική μου. Ἔργατα ἀπειρία τραγουδιῶν, πρό πάντων ὁμως χορωδιακά.

Δείχνω τῇ κυρία Ροδίῳ, πού ἀκούει τὸ οὐζυγὸ τῆς: — Καί, τὸ δίχως ἄλλο, θά σᾶς ἔβασε πολλές ἀφορμές ἐμπνεύσεως. Πολλά τραγουδία σας θά τὰ γράφατε ἐξ αἰτίας τῆς.

Ἄλλάζουν κι' οἱ δυὸ στοργικώτατα βλέμματα καὶ χαμογελοῦν.

— Ἐχεῖ ἀκούσει αὐτὴ ἡ κυρία καντάδες κάτω ἀπὸ τὸ σπῆι τῆς!... Οὐ, ἄλλο τίποτα! Λοιπὸν, μέχρι σήμερα ἔχουν ἐκδοθῆ, ἕνας τόμος μὲ 30 τραγουδία μου καὶ ἕνας δεύτερος τόμος μὲ 25 Τὸ ἄλῶν 55. Μέσα σ' αὐτὰ βρίσκονται ἡ «Πεισματάρης» τὸ «Φίλημα», «Πῆς μου τὴ ἔχω στήν καρδιά» καὶ ἄλλα, καθὼς καὶ πολλές μονωδίες.

— Εἶναι καὶ κάποιο ἄλλο. Τὸ «ἄπ' τὸν ἀγγέλων τὰ στόματα κλεμμένη».

— Ναι, τὸ ξέρετε; εἶναι τὸ τραγουδί μου «Ἡ Μουσική». Εἶχα χρέος νὰ τὴν τραγουδήσω κι' αὐτὴν.

Καὶ χωρὶς νὰ τὸ περιμένο, ἄμεσος ὁ Ρόδιος τῶν 86 ἐτῶν, ἀρχίζει νὰ τὸ τραγουδᾷ. Ἡ φωνὴ του εἶναι κάποια ἀδυνατημένη βέλεια, ἀλλὰ σταθερὴ ἀκόμη, καὶ καλὰ τοποθετημένη. Μελαγχολοῦμε γιὰ λίγη ὄρα νοσταλγικά κι' οἱ τρεῖς.

— Ποῖο εἶναι τὸ πρῶτο σας τραγουδί;

— Δὲν θυμοῦμαι ἀκριβῶς, γιὰτὶ ὑπάρχουν καὶ πρῶτοια. Πάντως, τὸ «Πῆς μου τὴ ἔχω στήν καρδιά» εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα μου. Θὰ ἤμουν τότε πρὸ τῆς ἡμέρας 20 ἐτῶν.

— Τι ἄλλο ἔχετε γράψει;

— Ἐχω ἕνα μελόδραμα ἐπὶ δύο πράξεις «Στὴν πόρτα τοῦ Μοναστηρίου» μὲ κείμενο τοῦ μακαρίτη Στεφάνου Δάφνη. Σταθῆτε νὰ σᾶς τὸ φέρω. Ὅριστε. Ρίξτε μόνο μιά ματιά καὶ θά καταλάβετε ὅτι πραγματικά ἀξίζει. Ὅχι γιὰτὶ εἶναι δικό μου, ἀλλὰ γιὰτὶ εἶναι ἕνα καθαρὰ ἑλληνικὸ μελόδραμα; μὲ ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ ἑλληνεὶς ἥρωες. Δυστυχῶς, ἡ Λυρικὴ Σκηνὴ δὲ μπορεῖ νὰ τὸ παίξῃ ἀπὸ τὴν ὄρα ὅπως μεῖ ἐπιπροσφύρησαν, δὲν ἔχει χρῆμα. Ὅμως...

Ἔδω, γιὰ πρῶτὴ φορά, τὰ μάτια του σπινθηροβολοῦν καὶ ὄφρα τὴν φωνὴν του.

— Ὅμως, θά εἶναι ἔγκλημα ἀν δὲν μοῦ τὸ παίξουν.

— Νὰ τὸ γράψω;

— Νὰ τὸ γράψετε. Ὁ Σκλάβος, ὁ Εὐαγγελῆτος εἶναι φίλοι μου, μὲ ξέρουν. Μά εἶναι ἔγκλημα. Ἄν δὲν παιχθῆ τώρα, ἔνοσχος εἶ, τι θά γίνει τὸ μελόδραμά μου σάν θὰ πεθάνω; Θὰ πεταχθῆ κάποιο καὶ θά χαθῆ. Κι' εἶναι κρίμα, γιὰτὶ εἶναι καλὸ ἔργο. Ξέρω ἐγὼ τι σᾶς λέω.

— Θὰ κοπιᾶσατε πολὺ βέλεια.

— Κοπιᾶζω ὅλα μου τὰ χρόνια. Ξέρετε πόσο ἀγωνίστηκα ἐμεῖς οἱ παλαιοὶ; Εἶχαμε μπροστὰ μας πολλές δυσκολίες.

— Πρῶτα—πρῶτα τὸν ἄνετο.

— Πρό πάντος αὐτόν. Ἐπρεπε νὰ τὸν ἐξοντώσωμε καὶ τὸ ἔκαταφέραμε. Εὐτυχῶς, μᾶς βοήθησε καὶ ἡ παλιὰ ἀθηναϊκὴ κοινωνία. Εἶχαμε κάνει ἀρωατιστα σωματεία: Τὸν Ὁμιλο τῶν Φιλομούσων, τῆ Φιλαρμονικῆ Ἑταιρία. Δίναμε συνουλίες, γιορτὲς καὶ γενικά δημι-

ουργήσαμε μιά μουσικὴ κίνηση ἐντελῶς δυσανάλογη γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ὅλα αὐτὰ εἶχαν μεγάλη ἀπήχηση κι' ἐπίδρασὴ στὸν κόσμο.

ΤΟ ΜΕΛΟΔΡΑΜΑ.

— Παρὰ λίγο μάλιστα νὰ φτιάξουμε ἀπὸ τότε καὶ τὸ μελόδραμα.

— Ὅχι δά!

— Ναι, καὶ μάλιστα θά σᾶς πῶ ἐδῶ ἕνα ἀνέκδοτο μου. Ἐτυχε τότε νὰ τοποθετηθῆ στὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, ἕνας βουλευτὴς Κεφαλονίτης. Μιά μέρα μὲ συναντᾷ ὁ μακαρίτης ὁ Λαυράγκας καὶ μοῦ λέει, πῶς ὁ πατριώτης του ὑπουργὸς θέλει, καλὰ καὶ σώνει νὰ ἰδρῶσῃ ἐπὶ τῆς Ὑπουργίας του τὸ μελόδραμα. Ἄμεσως ἀρχίσαμε τὰ τρεχάματα. Ἐνοικίασαμε μάλιστα, γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ, δυὸ δωμάτια κι' ἕνα πιάνο. Ὡς πού νὰ ὀργανωθεῖ ὁμως, ἔπεσε ἡ κυβέρνησις καὶ πάει κι' ὁ ὑπουργός.

— Καὶ τὸ ἀνέκδοτό σας;

— Ἀὶ ναι. Εἶχαμε προσκαλέσει νὰ ἔρθουν γιὰ νὰ δοκιμαστοῦν ὅσοι εἶχαν φωνὴ, ἤρθαν λοιπὸν τόσοι πολλοὶ ὥστε γέμισε τὸ ἕνα δωμάτιο. Ὁ Λαυράγκας ἔξέταξε καὶ κατάτασε τίς φωνάς, ἀφίνοντας ἐλεύθερο τὸν κάθε ὑπόψηφο, νὰ τραγουδᾷ ὅτι ἤθελε. Μπήκε ἕνας καὶ εἶπε τὸ δικό μου «Ἄπ' τὸν ἀγγέλων...» Μπήκε δεύτερος, εἶπε τὸ ἴδιο. Μπήκε τρίτος, τὸ ἴδιο. Δὲ βῆσταξε πᾶ ὁ Λαυράγκας νεύρασε καὶ δικαίοντασε τὴν ἀκρόαση φωνάζει: «Μωρὲ, δὲν ξέρετετε νὰ πῆτε καὶ τίποτα ἄλλο!...»

— Τώρα ἐργάζεσθε;

— Ἄν ἐνοιήτε τὴ μουσικὴ καὶ τίς συνθέσεις μου, τότε μιλάτε γιὰ ἀνίατη ἀρρώστεια. Ἐργάζομαι συνεχῶς. Ἐχω μάλιστα τώρα τελευτήσασιν συνθέσει τὸ «Ἐγὼ μου τοῦ Ἀργύρου» καὶ θά φροντίσω νὰ ἐκδοθῆ.

Ἡ συνομιλία μας πῆρε τὸνο φιλικό. Σαφνικά κάτι θυμάται.

— Δὲ μοῦ λές; Ποιὸς Χατζηρασπούτου εἶσαι;

— Ὁ ἀδελφός του συνθέτου.

— Ἀὶ ἦταν πολὺ φίλος μου κι' αὐτός. Καλὸς συνθέτης, δοῦλες πολὺ.

— Καὶ ποιὸς, βγάζει τὴν «Μουσικὴ Κίνηση»;

— Ἡ Μουσικὴ καὶ Ἐκδοτικὴ Ἑταιρία.

— Κι' οἱ διευθυντές τῆς ἑταιρίας αὐτῆς εἶναι φίλοι μου. Πρό ἕδω μάλιστα εἶχαν φέρει ἐδῶ μιά ζένη χορωδία. Μὲ προσκάλεσαν λοιπὸν τὴν συναυλία τῆς κι' ἤμαζι μὲ τὴν γυναικα μου μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον ὅταν νὰ τὴν ἀκούσω. Παντάσσοι τὴν ἐκπλήξῃ μου διαμεταξὺ τῶν ξένων τραγουδιῶν ἄκουσα νὰ τραγουδοῦν περίφημα στὴ γλώσσα μας καὶ τρία δικά μου τραγουδίζω. Φωντάζομαι τὴν συγκίνησή μου όταν ἐμοῦ ἄστερα ὅτι τοῦς τὰ εἶχε συστήσει ὁ κ. Κοσιωρῆς. Ἄς εἶναι καλὰ. Μά τι εἶχε; Καὶ τί σκεπτόμαι.

— Ναι, θυμοῦμαι τὸ τραγουδί πού μοῦ εἶπατε πρὶν,

Καὶ ἐντελῶς ἀσθόδραμη τὰ τραγουδήσαμε κι' οἱ δυὸ μὲ σιγανὴ φωνή:

«Ἄπ' τὸν ἀγγέλων τὰ στόματα κλεμμένη

θυμίζεις πάντα στήν γῆ, τὸν οὐρανὸν.

Ἄλλοτε μοιάζει μὲ θάλασσα ἀφρισμένη

ἄλλοτε μοιάζει μὲ κύμα ταπεινόν.

Μιᾶμιση ὄρα κράτησε ἡ συνομιλία αὐτὴ μὲ τὸ Ρόδιο. Θὰ μπορούσαμε ὁμως νὰ τὴν παρατείνουμε γιὰ πολὺ ἀκόμα χωρὶς νὰ βαρεθοῦμε.